

המרקם אפור, מה שאינו שייך הנה כל'ו וככל'ו. גם הכרונולוגיה שבנה נקט שיפטוון המתאימה רק בקבינה הכלליים לכרונולוגיה של אולבריטריט, גם היא קובעת את תאריך השכבות המכליות סוג זה למחצית השנייה של האלף השלישי¹²). אחר כל אלה קשה לשער שתבואנה הוכחות אשר תחיבנה אותנו להעלות את תאריך השכבות המכליות את סוג הכלים הזה למחצית הראשונה של האלף השלישי.

מה שנגע לשאלת המענינות בדבר מוצאו של סוג מפואר זה, הביא הד"ר מייזלר את דעת ריייט¹³), שהוא בן סוריה האצפונית, ואת הדעה שאולי נעשנו (כלי סוג זה) לפפי דוגמאות מצפון-סוריה¹⁴). בדיקות פיטרוגראפיות שערכ הפטיגוראך ד"ר י. פרומן למעני בسنة האחרונה, הראו כי חרסים מסווג זה שנמצאו בח'רבת-יכרן מורכבים מאותם המינרלים שהם מרכיבים חרסים אחרים מאותו התקופה. מבח'י להכנס לפרטיה הביעה זו את מכך בחינותה¹⁵, אפשר לומר כמעט כמעט בוודאות שכליים מפוארים אלה שנמצאו בכתם, גדרות, בח'רבת-יכרן נעשנו במקומם. ואננס אימפרוס ממוקם אחר כל'ו שהוא. אפשר לסכם את האמור לעיל: א' תאריכה של קבוצה קבר זאת מתאים יפה למסגרת תקופת הברונזה הקדומה ב' (לפי חלוקתו של ריייט), בעיקר על יסוד ההשוויה עם אותן הצורות שנדגמתן¹⁶ נמצאו בקרים המלכיים באביבוס. התאריך שנtent לה החופר, המאות ה-כ"ח-כ"ז, נמצא בתחום תקופת משנה זאת. ב' סוג הכלים המרוכבים אדום - שחור, הנקרו על שם תל זה, שייך לפרק הזמן הבא אחרי זמנו של הקבר הזה. ג' דומה ככל'ו יכולת קבוצת-קבר זאת מה'רבת-יכרן להווסף במידת-ימה תקופה מסוימת לנוכנות החלוקה של ריייט לארבע תקופות-משנה, דעה שד"ר מייזלר מתנגד לה¹⁷); כאמור, הרבה בתי-ירוח לפניהם סוף תקופת הברונזה הקדומה. בהמשך ימי ישובה הקדומה של בית-ירוח מתגלוות שתי נקודות איזיה ברורות: האחת קבוצת-קבר זאת, והשנייה פרק הזמן שבו שבסוג הכלים הנקרו על שמה. כיוון שלאפשר להגיה כמעט בוודאות כי קבוצת-קבר זאת אינה שייכת לשלב הראשון של תקופת הברונזה הקדומה, הרי אפשר להבחין שלווש תקופות-משנה בישובה של בית-ירוח השינויים למשן תקופת הברונזה הקדומה. מכאן שהחלוקת תקופת הברונזה הקדומה לארבע תקופות-משנה מוצאת תוספת חיוך בזיה.

(12) מאמר הבוקרת של אולבריט ב-4 AJA XLIV (1940), No. 4. המכיל בודאי העורמות השובות ביחס לברונולוגיה של השכבות הקדומות, אינו נושא לҚוראים בירושלים.

(13) ר' מייזלר, שם, ע' 2 למטה.

(14) ר' שם, ע' 7 למטה.

(15) לשגתمرة סדרת הבדיקות בשאלת זאת נפרסו אוחן עם טבלאות בגדון.

(16) ר' שם, ע' 7 באמצע. (17) ר' שם, ע' 7, העירה 17.

קטעי גניזה על אודות בית-גוברין, חברון ואל-עריש מאת י. ברסלבקין

א. בית-גוברין

הצין הייחיד להתגוררות יהודים בימי הביניים בבית-גוברין מצוי בספר המסעות ג'ר' בנימין מטודיה: מחברון חמיש פרסאות לבית נברין היא מרשה, ואין שם

אלא שלשה יהודים¹). על ציון זה יש להוסיף מעתה את התעדות Cambridge T. S. J 7, fol. 18a-b תעודה הגנiosa שבקמבריג' היא מכתב כתוב בידי אליהו ברבי זכריה נע, והוא נשלה אל: מרנו ורבענו שמואל החכם. והנגן, אליהו, שהוא סוחר בניין (אנדרינו) ובשותיות אחרות וmobiel את סחרתו על דבשות גמלים, מודיע במכתבו לאמר: באננו עד בית נברין (בית-גוברין) יום שני בCKER ונעשה השבת בעורת שם צאן. את שם האיש, אשר בביתו — או בעורתו — שבת בבית-גוברין, אין הוא נוקב. כי הלה היה בודאי ידוע יפה למקבל המכתב. מכיון לשונו העברית של כותב המכתב, המחויבת פטוקים מן המקרא, מדובר על התשוקה אשר היא בלבי ממנה ומרבותי החכמים. הנכונים והשירים והחסידים ומשיחיו המשוחרים עם מרנו ורבענו עתרת ראשנו והרב המובהק רבענו מאיר שם צאן ועם הרהים (ראש), ראש ישיבת גאון יעקב, הנגיד — או איש חשוב אחר — שהוכתר בתואר זה². ניכר שהוא בנה תורתו ובא ב מגע עם אישים חשובים בני זמנו. אך לאצנו אין להציג מן השמות הקדושים הנקובים במכתב. שמות ידועים לנו מתעודות גינויו אחרות. המכתב מסתיים בכמה שורות ערבויות, המזועדות לבנו של הכותב, לנחמה.

רמז קלוש על זמנו של המכתב יש לבקש אולי ב-18a-fol., ש' 24; ושם נאמר: בזה היה העת צור ושבעה דוחקה, שורה זו מרמזת על אישקם, או על שעת חרום. ובאה הצעינה ביחס המאה הילא, שהיא התקופה של אנרכיה, הרס וחרבן באילא. התקופה זו הפריעה הרבה לתנועה המסחרית ולועליה לרגל לירושלים, כמו כן מתעדות גינויו רבות, ויתכן כי המכתב הנדון נכתב במהלך המאה הילא, שהיא התקופה של רוב תעדות הגינוי של קאהרה. בעיר שি�שהה על הדרך משקלון ומעוז לחרון ולירושלים³ וכעיר בירה של נפה⁴ משלכת בית-גוברין אליה כנראה גם יהודים, ורק לאחר היבשה בידי נסעי-הצלבفتح אוטו מספרם של ואותם יהודים עד כדי שלושה אנשים בימי ר' בניין מטוידיה.

ב' חברון

זכרה של חברון בתעודות גינויו של קאהרה איננו רב. פירורי התעדות, אשר פרסם י. מאן, הם בני סוף המאה הילא⁵ והמאות הילא והיד⁶; ברם, קולופון הספר נביאם, שפרסם נויב אואר בשעתו, יש בו כדי לחשיך מציאות יישוב יהודי, ועל פנים מציאות יישוב קראי, בחברון עוד בסוף המאה הילא ובראשית המאה הילא; וזה לשונו: אני צדקה בר שמן בר מוחא בר מר' משה הספר בר מרנו ורבענו

1) ר' ז. ד. אייזנשטיין, אוצר המסעות, ניוארק, תרגמ', ע' 28 (הוצאת אדרלר אינה תהה ידי).

2) ר' J. Mann, *The Jews in Egypt and in Palestine under the Fatimids I*, p. 262.

3) ר' יاقות, معجم البلدן והזאת F. Wüstenfeld 1867, כרך IV, ע' 776, הוא מוסר כי

המרחק בין ירושלים ובין בית-גוברין הוא שני מפעות (ס. حلין) ואילו בין בית-גוברין וועזה חותת מותה מכאן שחיתה תנوعת שיירות קבועה דרך בית-גוברין.

4) כך היה מתואר בחיבוריהם של הגיאוגרפאים הערבים, כגון אבן-חרדאדי בת, אל-יעקובי ואבן אל-טקה.

5) ר' ז. מאן, שם I, ע' 171; II, ע' 203.

6) ר' שם I, ע' 248; II, ע' 329—330.

הרב מוחא⁷ רית⁸ הטריני מכרתי וזה ספר נכאים שכחתי בנקוד ומסורת
וקני הרב משה ניע לכרך משה החונן⁹ בכרך יעקב כירמי¹⁰ בה חברון תומ"ב
יום א' ב' לחשון תחס"ב לפיק¹¹. שנת התחש"ב היא שנת 2/ 1001 אחר ספרהין¹²,
והקופפון מעיד על ישבתו של אחד מצאצאי איש המוסורה הידוע ר' משה מוחא
הטריני בסוף המאה הי' ובארاشית המאה הי'א בחברון.

פירורי התעודות מסוף המאה הי'א, שפרסם י. מאן, הם בעצם כתובות (מעוניים)
של מכתבים, המעידות על יהודים יוצאי העיר חברון ועל ישוב היהודי, שהייתה קיימת
בעיר הזאת לפחות עד ימי צאתם אותה; והנה כתובות אלה, בצירוף כתובות שלא
נתרפסמו בידי מי מאן. יש בהן להיפין אור נוסף על חברון, על זכותם של היהודי העיר
על מערת המכפלה, על מנהג הקבורה עלייך מערת המכפלה ועל משפחות כבודות
שוכנות או יוצאות העיר הזאת.

מאן פרסם את הכתובות הבאות: (1) כתובת אל: שללה החון המומחה, מאת
עבדו יוסף בן יעקב בן יוכף המומחה החברוני וצלן בן סעדיה החבר בסגנון¹³ נדולה
המשרתת אבות עולם וצלן; (2) כתובת אל: שלמה השאר¹⁴ האדריר הנכבד... בן
בְּנֵקְמוֹ שללה בן עדן מן הקהיל הקדוש השכינים בעיר אבואלביס... מודה
חסדו אברהם בר סעדיה החבר החברוני נוע; (3) כתובת אל: יצחק הרב הנדול
ריש כי רבנן עור הנשיאות בית דין הגון נטרויו משמיה¹⁵ בר בְּנֵקְמוֹ שמואל
הצדיק וצלן, מאת אברהם בן סעדיה הנ"ל.¹⁶

על שלוש הכתובות האלה יש להוסיף: (4) את הכתובת יש ליחס: לפי מאן ערך המכתב אל משה הכהן והא
שמאן לא דיביך במשמעותה: לפי מאן ערך המכתב אל משה הכהן והא
ר' גודיר החסיד, ואילו בגוף התעודה כתוב:
...בְּנֵקְמוֹ מורה משה הכהן הוקן הנכבד
בן בְּנֵקְמוֹ ור' נוליב החסיד הצדיק וצלן

אהובו ומודה חסדו
אברהם בר סעדיה
החבר החברוני וצלן

מני קרויבו אהובו ידידו המתפלל
המתפלל תמיד בעדו סעדיה
החבר המשרת לאבות עולם
וכרם לברכיה בן אברהם בר נתן נוע

(5) את הכתובת: T. S. 10, J 11, fol. 12
להדרת יקרת צפירת תפארת
אדירינו וקידרינו מרבי ישועה היקר
הנ[כ]בר בן רבנא יcin החסיד היהודי
תאבת בן אלתאבת רוח י' תניהם

(7) לפי הרכבי בספרו של גרצ' – ספר – דברי ימי ישראל ג', פ' 195, העלה מ"ה, נקרא ר' מוחא
בג' מוחה: נראה מסום שהיה מוחה החיבורו שלא נכתבו כהכלתו.

(8) רוח ה' תנינה. (9) = חועל לרבל (כברית). (10) = מקראים?

A. D. Neubauer, *Aus der Petersburger Bibliothek, Beiträge und Documente zur Geschichte des Karaärtums*, Leipzig, 1866, No. 52, *Letzte Propheten*, S. 136.
(11) לפי נוביואר, שם, שם, חל חשוון תשס"ב בשנת 1002, אולם לפי הלוחות של 1001;
(12) *Handbuch der jüdischen Chronologie*, Leipzig, 1916, S. 556
אלא שום א', ב' חשוון, איןנו יכולים לומר עם חשבונו של א' מאמין, כי לדעתו חל ר' חשוון
תשס"ב ביום ד' שבובן. (13) = סנהדרין.

(14) = חסר. (15) = ממשיא, כתובו של הירושלמי.

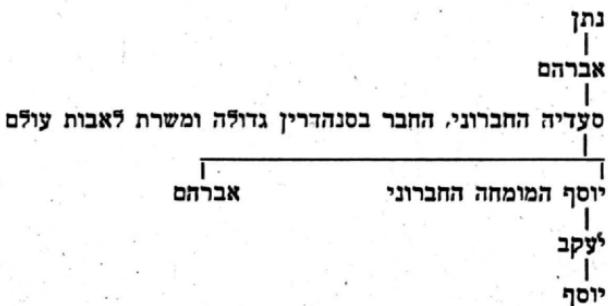
(16) ר' י. מאן, שם II, ע' 203.

(6) את הכתובת T. S. 13, J. 18, fol. 11 ייעש לנו ק' מר' ר' משה הכהן הוקן אברהם הנכבד בירבי בנטק מר' גוליב הכהן הצדיק בירבי סעדיה החבר ב נ^ז החברוני וצל'

בגוף התעודה נזכרים שלושה בניו משה הכהן הוקן והם: בֶּן־נָדָק מֶרֶר וָרְיַשְׁיָהוּ הַפְּרָח הַטוֹב, ר' סעדיה (سعدיה) ורבו יושא. על גוליב הכהן הצדיק נאמר: מנוחתו עם אבות עולם.¹⁷

(7) את התעודה T. S. 13, J. 18, fol. 23, שבח נזכר: בֶּן־קֵרְמָר וָרְיַשְׁיָה הַכֹּהֵן בר בֶּן־קֵרְמָר משה הכהן הוקן היקר בר בֶּן־קֵרְמָר ונאלב נען. על סמך כל פירושי התעודות הישנות והחדשות האלה יש לערוך את ייחשיהן של שתי משפחות כבודות, האחת — שישבה לפחות בחלקה בחברון, והאחרת — משפחת גוליב הכהן, אשר מנוחתו עם אבות עולם.

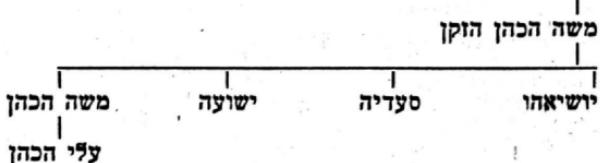
ি�חשה של המשפחה החברונית הוא:

מששת הדורות האלה יש לקבוע בוודאות מסויימת את זמנו של אברהם בירבי סעדיה. אחד ממכתביינו ערכוים אל: יצחק הרב הנורול... בר שמואל הצדיק וצל. לדעת מאן היה יצחק בנו של ר' שמואל הספרדי, דין בפסטהט¹⁸, והוא חי בסוף המאה ה'יא. מכאן שם ר' אברהם בירבי סעדיה החברוני חי בסוף אותה מאה. אביו סעדיה, החבר בסנהדרין גדולה ומשרת לאבות עולם. ואחיו יוסף המומחה החברוני היו יוצאי העיר חברון באמצע המאה ה'יא, או במחציתו השנייה של המאה זוatta.

ি�חשה של משפחת גוליב הכהן הוא:

גוליב הכהן (מנוחתו עם אבות עולם)

17) = בנהדרין גדולה.

18) ר' י. מאן, שם I, ע' 192.

משה הכהן הוקן, בן זמנו של אברהם בירבי סעדיה החבורי, חי איפוא גם הוא בסוף המאה ה'יא וABIYO גולדיב הכהן נח עם אבות עולם באמצע, או בראשית, המאה השנייה של המאה ה'יא. לפי זמנו של אברהם בירבי סעדיה אפשר לקובע גם את זמנו של האישים הנקובים בכתובות מס' 5.

על רצף של פירורי התעודות הנ'ו אינו מוצטמצם בריקונסטרוקציה הגניאולוגית ששתי המשפחות הנ'ו, העולוה להקל את קביעת זמנה של תעודת גינויו אחרות, אלו שיש בהם בפירורים אלה כדי להבהיר במקרה את יחסם של יהודי אותה התקופה **למערת המכפלה:**

'א' סעדיה החابر בסנהדרין גולדיב קורא לעצמו המשרת לאבות עולם (כתובות מס' 5). עוד בן נכדו של ר' סעדיה, יוסף בן יעקב בן יוסף המומחה החבורי בן סעדיה (כתובות מס' 1) אינו שוכח להזכיר בצד שמו של אביו זקנו את התואר: החابر בסנהדרין גולדיב, המשרת לאבות עולם. התואר המשרת לאבות עולם היה איפוא תואר שאפשר היה להתקבב בו גם בקרוב שלישים ורבעים, והוא מראה כי סעדיה החابر בסנהדרין גולדיב היה מונה על מערת המכפלה בחברון, או על אחת מקהנות הבודד במקומות הזה.

'ב' בניין מטודיה ידענו, כי: **בשדרה המכפלה...** הייתה הכנסת היהודים ביום הושמעאים¹⁹. כן למדנו מספר קיצור התיקות של חבורת הכהנים בחברון, מסוף המאה היב'. כי תיכף ומיד (לאחר כיבוש חברון בידי הערבים) באו היהודים, אשר השינו מן הסrzנים במחוז ומנוחה להשאר בין תושבי חברון, לבנות להם ביתילנסת לפני הפתח (של מערת המכפלה). הם הקימו להם שם מקום כניסה והעם הcoopר הווה היה עובר שם ברגילים יחפות, ובפניהם בנו להם היהודים ביתהפללה וקישטו אותו באופן נפלא²⁰. על זכויות היהודים על מערת המכפלה מדובר גם כתבייד עברי מופיע ת' שנה, האומר: **ומן רב אחיך (אחר הכיבוש)** נמצא בחצר מערת המכפלה ביתילנסת וביתתקברות ליהודים²¹. מכל התעודות האלה ניכר **שער מערת המכפלה** הייתה בחולקה בראשות היהודי חברון, לפחות במאה ה'יא, היינו בסוף התקופה הערבית; ואכן, תואר הבודד: **המשרת לאבות עולם**, שנינתן לר' סעדיה החבורי, מאשר את התעודות הנ'ו ומראה כי מערת המכפלה הייתה בחולקה בידי היהודים, וכי היהודים

נכדים היו מ蒙ונים על **שירות האבות**, או על בית-הכנסת באותו מקום.
'ב' על גולדיב הכהן, אבי המשפחה השנייה הנקובה בכתובות הנ'ו, נאמר: מנוחתו עם אבות עולם, ככלומר הוא נזכר מצד מערת המכפלה. קבורתו זאת מראה על מנהג, שהיה נקט בידי היהודי אותו תקופה, קבור את מתיהם בשדה המכפלה הקדוש. ואכן, בספר מסעותיו של ר' בניין מטודיה אנו קוראים: **ושם**

(19) ר' אוצר המסעות (עי' העלה 1), ע' 27.

(20) ר' ב. ג. דינברוג, **תולדות היהודים בא"י** בימי מסע הצלב הראשון, זיון, מאוסף להיסטוריה ותנוגרפיה, חרך"ג, ע' 55; וכן בספריו: **תולדות ישראל בגולה** ב', ספר א', ע' 127. המקור הוא: *Cano nicum Hebronensis Breviarium, Historia Jerosolymitana, Recueil des Historiens de Croisades, Historiens Occidentaux*, p. 135.

(21) ר' הג"ל, שם א', ס"א, ע' 74, עפ"י מהחרט: עיר האבות, תולדות העיר חברון, לישראל קפלן, ירושלים, תרפ"ד; ואולם, כפי שמעיר ב. ג. דינברוג, לא הזכיר קפלן מי הוא מחבר כתבי ערבי זה.

(במערת המכפלה), או בשדה המכפלה) חכיות הרבה מלאות עצמות מישראל, שהוא מכיאין שם מתייחסים בימי ישראלי כל אחד ואחד עצמות אבותינו ומיניהם אותן שבעת הימים הווה²²). כן אנו למדים מפיירושו של ר' שלמה היתום, שחיה בימי מסע מתייחסן לחברון²³. ערך שאיפתם של יהודי אותה התקופה, לרבות הקרים, להזכיר שבעת הימים הווה²⁴, המובא בספרו של קאהלה: וזה המקרא בצד מערת המכפלה יש למלמוד מן הקופון, המובא בספרו של קאהלה: וזה המקרא כולה קרש ליי על כת הקרים שבארץ מצרים לקרים בו בדירתה, הקדרש והקדרש אותו מר ור' יוסף הוקן בר מיל ור' אהרן הדוע אלני נזע הם קבבה יהליפה עליו וישם חלקו עם אבות עולם אמר סלה במרחxon שנת אתי לאשט²⁴ (שהיא שנות 1100 אחר ספרה ג). הציון מגוחתו עם אבות עולם בצד שמו של גוליב הכהן הניל יכול היה להעיד על ישיבתו או על מוצאו מן העיר חברון, אולי מאחר שהיהודים אותן תקופה שאפו לנוח בצד האבות הרי יתכן כי גוליב הכהן היה אחד האנשים שהובאו ממרחיקים לקבורה ולמנוחה עלייד אבות עולם.

צירופם של כל פירושו התעדודות הניל מבהיר איפוא את זכותם הרבה של יהודי חברון על מערת המכפלה עד מסע הצלב הראשוני. הוא מראה על מינוי נכבדי הקהלה החברונית על הפיקוח על המערה, על אחד משירותה, או לפחות על בית-הכנסת היהודי באותו מקום, ועל מנהג העלאת עצמותיהם של יהולי אותה הקופה לקבורה ולמנוחה עלייד אבות עולם.

ג' אל-עריש

הישוב היהודי הדורי ביוטר באיזור חופה של ארץ-ישראל, שהיה ידוע לנו עד-כה מכתבי הגניזה, היה היישוב ברperfich (ויפח), המרוחקת מהלך 36 ק"מ מעזה; אולי מעתה יש בידינו להראות על יישוב היהודי בן ימי-הבנייה גם בא-עריש, שישבה אף היא על דרך התנועה המסחרית הנודעה בין א"י ובין מצרים:

בתעודה בן דוד אלערישי, אשר יצא אל פסטהט של מצרים, והוא מביע לו את רבו שלמה בן נון T.S. 8, fol. 12 פונה החלميد נתן בן יצחק, היישוב בירושלים. אל עוזם גיגועיו וכטפונו עלייו. הכתובת עצמה כתובה באותיות ערביות:

يصل هذا الكتاب ان شاشة في الفسطاط إلى مولاي العلم الجليل شلومو بن داود المربيسي ادام الله عزه	من ولية نلينه تانان بن اسحق ²⁵ .
---	--

בגוף המכtab הערבי, הכתוב באותיות ערביות, כתוב נתן בן יצחק לאמור: לאדרוני החכם שלמה בן דוד אלערישי, ה' יתון לו שלום. מתלמידו נתן בן יצחק מכתבי אליויך הוא אדרוני יאריך אללה את קוימך וכו', מירושלים, ביום ד' לחידש שבת, ה' יתון לנו ולך את ברכתו. ואודיעך כי תקפתני הרשת בידות אהיריך שאין למלחה הימנה וככל אשר אודמן אל היישבה ולא אהירך בה יחשך עלי העולים²⁶ וככ.

(22) ר' אוצר המסעות (עי' עשרה 1), ע' 28.

(23) פירוש למם' משקן לר' שלמה היתום, ע' 109; ר' ב. צ. דינגורוב, שם ב', ס"א, ע' 174.

(24) P. Kahle, *Die Massoreten des Westens*, Stuttgart, 1927, S. 74.

(25) החמש קוצר כדי שורתה, המדבר על גיגועיו אל הרב, לא החתק.

(26) לוגאי אלמעם שגמה בן דוד אלערישי שלמה אללה, בן תלמידו נתן בן יצחק. כתאבי אליויך יא כולאי אטאל אללה בקאנ' ואדאם פאן ותאיידאנ' וננטאנ', מן אלקדס, מאטי' לשחר שבת ד' אייט, אללה יערפנא

שלמה בן דוד אל-ערישי היה כנראה חבר בית דין בירושלים, או חבר הישיבה הגדולה בה. התעודה נכתבה איפוא לפני מסע הצלב הראשון, שלאחריו בטל היישוב היהודי בירושלים, ואולי גם לפני כיבוש הארץ בידי הסלג'וקים (בשנת 1071), שהחריבו את קהילת ירושלים, ואחר זאת עקרה ישיבת ארץ-ישראל אל עיר-החוף צור. התעודה שנותרנו עדרכה על רפיח הן מן המאה הילא⁽²⁷⁾. חרבהנה של רפיח חל בתקופת נסעי הצלב, כי בראשית המאה הילג יתראניה הגיאוגראף יאקוות כחרבה⁽²⁸⁾. כל הפרטם האלה מחייבים מסקנה, כי גם היישוב היהודי בא-עריש, המרומו בתודעה הנדרונה, היה קיים בתקופת הפלישה⁽²⁹⁾ שלפני מסע הצלב הראשון, היינו במאה הילא.

ואיך ברכתה, ואנגלסן אף אסתוחשת לך גדא וחסה לא יICON אנטם מנהא ואן כל סא אגונ פלי אלטנאלס ומא אראך פיה תעלאמן פלי אנדניא.

(27) ר' י. מאון, שם I, ע' 72; II, ע' 71.

(28) ר' יاقوت, معجم البلدان, ערך רפת.

(29) ר' יאקוות, שם, ערך אל-עריש; הוא מביא בשם חנן בן מהמד אל-ממלכי, בן מהאה הילא, כי אל-עריש היה עיר יפה ובה שני מסגדים, שוק כליל גדול, חניות גדולות ובאייכח סוחרים; היה עירDKLIIM ופיריות, הנשלחים אל כל עבר. יש להניח כי תיאור זה החל את אל-עריש גם במאה הילא.

התעודה b מתואמת הפלישה (לענין בית-גוברין): Cambridge, T. S. 13, J. 7, fol. 18a-b

(פנים): זורע כל יש כי נאמן שמואל⁽¹⁾

ירוד תעלוות ושותן פרומות ותוליה

ארמות על עמקי החומות יתין עוז

וועצומות לטרנו ורבנו שמואל החכם והנגן

5 החסיד הירא את ברואו חן וחנן בעיניו

ובעיניו כל ברואו ימציאו... עליו

קרא לחת וטצא חן ושהכ טוב⁽²⁾... נודיע

לאדוני קצת התשוקה אשר היא בלבוי

ספנו וטרכותי החכמים הנכונים והירושים

10. והחටדים ותחטים דבוקה הוא ברחמיו

ודוב חסדיו יוכני לראוותם בטוכתם

וישימו וישיטם קדרוש בלבו חותם עם כל יש

ונס נודיע לאדוני כי באנו עד בית נברון

15. يوم שני בבורך ונעשה השבחה בעזורה שם צו⁽³⁾

ורצינו שנודיע לאדוני קצת מה שבלבוי

והוא בעת שכח לי ר' שטען אותה

הרשהה וטקדום בזמן מרוכה אמר

לי בעת שחתק זה המפטון תקנה בו

סחורה ניל ורבך שתדע שתרוייה בו

(1) שמואל ג'/כ'. (2) מש' ג'/ד'. (3) שם זו היא הוספה מעל השורה.

20. ובקשיי לכוא אצל פורנו וובנו עטורה ראשונה
הרב הטובחך רבנו מאיר שם צו' בלילה נקח
הכתבים שכחמו ונודע על זה העניין
ונאמר לו זה הדבר עד שיעידו ע[דים]
בזה היה העת צר ושהה דח[וקה].....
25. באו הנמלים ומיהרו אוחנו
והיה בלבבי כאשר בוערת ספרני
לכוא אצל נקח הכתבים ונשך רגלי ו[רגלי]
האנשים אשר עמו

(גב): ונבקש מהדרתו הקדושה שתתסם[יע]

דבריו לפניו הדרינו ואדרירו[נו]

הרבות הטובחך הפטיש החזק

וחיעידו עליו על מה שהתנה ע[מי כי]
5. נקנעה שם סחרה והרואה הצ[יה לו]
וחזיה לי ובלבך שלא יהיה על הסחרה
הובאה אלא שכירות משה ומה שיצא
עליה מטכם ומכמותו בלבד וח[כחות]
לי כתב וחשגר[ן] עם הכתבים שכח[בת]
10. ושילומך עם שלום כל הרכנים התקב[יטים]
שם צו ירכן ושלום בנק הפר[ח]

עם כל ביתך יפרה ותראה לכנ[וי]
נקנעה שם צו אלו המות בשון ערבי
עד שיעשר לך מה שתאכל אלשראב
15. יעלם אלולד אלעווין אעה אלה בפצלת
אנא וצלא נא אלו בית גברין יומ אלו⁴⁾
וסבנתנא חם פאלוצאה בנטיע טא
אוציתך ותנתמע באלשיך אבו סער
אלזיאת ותערפה אני האסבת אלטולו
20. אלחדר עלי אחדיו עשור אלרכע בלאן
אלזיות אלרי אגדה א. אלריום וחללי אלשיך
אלחדר יחסב אלדון ויזיפה טע אלחמאב
ואלוציה באלהואין תעט סלה' אלהואין
ותעטלהה פי קפה' אסתנא ותעט פיהא
25. אלהוינאת ואלהכפור ואלהטבאשר ותעט
ככש ותכוויטהה ואלוציה בבראי אלש[ראב]
ותסלים לי עלי כל מן פי אלדור ועלי ר' כלב
שם צו וארא סמעת אנך ניד [עלוי כל]
שי ונפתח לך בעורת השם דכאן ולית

30. כל גמעה רשות אל
אללובאן ב
.....

אל סרנו ורכבו שמו אל החכם והונכו שם צו
סעבדו אליו ברבי זכריה נז'

פתח השמות

ע'		ע'	
67	משה בן יעקב כירמי	72	אבו סעד אלזיאת אלשיך
68-67	משה הכהן בן גוויב	68-67	אברהם בר נתן
67-66	משה סופר בן ר' מוחא הטברני	67	אברהם בר סעדיה החברוני
70	נתן בן יצחק	73-66	אליהו ברבי זכריה
68-67	סעדיה בן אברהם, משרת אבות עולם	70	יוסף הזקן בר' אהרן אלגוי
68	סעדיה בר משה הכהן	68-67	יוסף המומחה החברוני
68	עליזאחו בר משה הכהן	68	יושעיהו בר משה הכהן
66	צדקה בר שמרון בר מוחא	68-67	יעקב בן יוסף המומחה החברוני
67	שלמה השר בן שלח	68-67	יצחק (הרבי) בר שמואל (הספרדי)
70	שלמה בן דוד אלעריש	67	ישועה בן רבנא יכין
66	שמرون בר מוחא	68	ישועה בר משה הכהן
67	תאבת בן אלהבת	66	מוחא בר משה הסופר

מחקרים טופוגראפים*

מאט. ב. מיזולר

ג. גבעת האלהים

מקרה של גבעת האלהים אשר-שם ובצבי פלשתים (שםיא י', ח') לא נקבע עד היום בוודאות גמורה. הסבירה הפשטota שאין זו אלא גבעת-ושאול נתΚבלה בספקנות (1) ואף בשיליה מפורשת על-ידי רב הוקרי הארץ, ונעשו ניסיונות שונים לתפור את השאלה בדרכים אחרות. אוכרביריט (2) קבע את מקומה של גבעת-האלהים בברק' ביטין סמוך לבית-אל, הר תצברג (3) שיעיר השערה נועזה, שמצופה, נב, גבעת האלהים והבמה אשר בגבעון הם שמותיו השונים של מקום קדוש אחד, היינו נבי-סמו"ל; אבל (4) זיהה אותה בדרך השערה עם רמאליה. אך נראה לי שהפסקה הנדרונה בשם-יא אינה מניחה כל ספק כי גבעת-האלהים וגבעה, היא גבעת-ושאול, היינוריה, ואין

(*) ר' ידיעות ח', ע' 35 ואילך; 105 ואילך.

(1) ר' כבר ב' 127b, Gesenius-Buhle, ע' 127b, גבעה: גבעת האלהים mit unsicher ob identisch

(2) AASOR IV, p. 121.

(3) Abel, RB 1934, p. 346; ZAW 1929, Sa. 161 ff.

(4) Dhorme, Livre de Samuel, p. 84; ור' גם Géographie de la Palestine II, p. 334.